

VÁLOGATOTT AFRIKANISZTIKAI TANULMÁNYOK BIEDERMANN ZSUZSÁNNÁ EMLÉKÉRE¹

BUDA GERGELY

A számos afrikai témát interdiszciplináris módon feldolgozó kötet aktuális afrikai kérdéseket tárgyal globális, regionális és országos szinten, elméleti és valós szemszögből egyaránt. Az egyes tanulmányok szekunder és/vagy primer kutatási eredményekre épülnek, és különféle módszertani eszközöket használnak, beleértve a levéltári kutatásokat, terepkutatásokat, esettanulmányokat, interjúkat, statisztikai elemzéseket. Mindenekelőtt azonban olyan témákkal foglalkoznak, amelyekben Biedermann Zsuzsánna is tevékenykedett, publikált vagy érdeklődött irántuk.

Biedermann Zsuzsánna fiatal magyar afrikanista volt, aki 2022 májusában hunyt el. Pályafutását a fejlődésgazdaságtannak szentelte, amelynek középpontjában a gazdasági feltételek és az egyének választási lehetőségeinek javítása állt. Közgazdasági elméleteket alkalmazott a való világ problémáinak megoldására, és az volt a célja, hogy elősegítse a szakpolitikailag releváns vitákat arról, hogyan javíthatók az emberek lehetőségei és életminősége. A szubszaharai Afrika iránti elkötelezettsége kiterjedt terepmunka és kutatási projektjei révén nyilvánult meg, tükrözve a pozitív társadalmi hatások iránti szenvedélyét.

A kötet I. részében a változó globális renddel és az afrikai „fejlesztő állam” koncepciójával kapcsolatos vitákról szóló tanulmányokat olvashatunk, mint pl. Afrika és Közép-Kelet-Európa geopolitikai szerepeinek elméleti elemzését, valamint két tanulmányt a fejlesztő államokról tágabb afrikai kontextusban és kimondottan Etiópiában. Ezek a tanulmányok az állami beavatkozást és az afrikai fejlődési modellek előtt álló kihívásokat tárgyalják.

Tarrósy István és Vörös Zoltán tanulmánya azt elemzi, hogy Afrika valamint Közép- és Kelet-Európa (KKE) hogyan pozicionálhatja magát a 21. században. Először a kulcsfontosságú fogalmakat és elméleteket tekinti át, majd a világrend három lehetséges forgatókönyvét (egypólusú, többpólusú, bipoláris) taglalja. Az elemzés az afrikai geopolitikára összpontosít, és megvizsgálja a kelet-közép-európai országok lehetséges szerepét az afrikai külpolitikában. Ezt követően bemutatja, hogy Afrika miként nyert újra jelentőséget a 2004 óta EU-taggá vált közép-kelet-európai országok külpolitikai napirendjén. A fejezet hozzájárul az Európa–Afrika kapcsolatok kibővített hatókörének megvitatásához a változó világrend tükrében. Az Európai Unió is kézzelfogható megoldásokat keres a globális kihívásokkal való megbirkózásra az Afrikai Unióval (AU) és tagállamaival, amelyek szintén szorosabb együttműködésre

törekednek Európával és más globális szereplőkkel. A szerzők arra a következtetésre jutnak, hogy a globális átmenet számos aspektusa sok ország számára előnyös lehet, de a fokozott és fokozódó kölcsönös függés is több bizonytalansági és kockázati tényezőt vet fel. A közelmúltban az Ukrajnában, Koszovóban és Gázában zajló konfliktusok jól mutatják ezeket a veszélyeket. A közép- és kelet-európai (KKE) és afrikai nemzetek korlátozott befolyással bírnak a nemzetközi szervezetekben, és az afrikai regionális kereteknek, mint például az Afrikai Uniónak, még ki kell használniuk és meg kell valósítaniuk a bennük rejlő lehetőségeket. Ez a helyzet Afrika méretét és népességét tekintve aggodalomra ad okot. Az együttműködésen alapuló regionális megközelítések kulcsfontosságúak a válságokkal szembeni ellenálló képesség fokozása és a függőségek kezelése szempontjából. A szerzők Kiss Juditra hivatkoznak, aki hangsúlyozza, hogy Afrika előrelépése a globális gazdaságban a fenntartható, inkluzív növekedés elérésén múlik. A kereskedelmi adatok azonban csekély előrehaladást mutatnak, mivel mindkét régió kihívásokkal néz szembe a külső gazdaságokra, export- és befektetői piacokra való támaszkodás miatt. Az afrikai és a kelet-közép-európai partnerségek diverzifikálhatják a piacokat és elősegíthetik a növekedést, de a kelet-közép-európai országoknak is csökkenteniük kell Nyugat-Európától és az orosz energiától való függőségüket.

Konstruktív kritikaként először is megemlíthető, hogy az elemzés túlnyomórészt a külkapcsolatokra fókuszál, anélkül, hogy megfelelően figyelembe venné a közép-kelet-európai országok előtt álló belső kihívásokat. E belső dinamikák megértése kulcsfontosságú annak értékeléséhez, hogy Közép-Kelet-Európa milyen hatékonyan tud kapcsolatba lépni az afrikai nemzetekkel. Többek között Mas (2020) is kiemeli a belső kohézió fontosságát a külpolitikára és a közös külgazdasági teljesítmény kialakításában, különösen függő állami pozícióból (Moon, 1983). Másodszor, az olyan geopolitikai feszültségek említése, mint például az ukrajnai és a koszovói, értékes, de az elemzés részletesebben feltárhatná, hogy ezek a konfliktusok miként hatnak konkrétan az Afrika és Közép-Európa közötti kapcsolatokra. A globális konfliktusok összekapcsolódása megkívánja annak árnyalt megértését, hogy a közép-kelet-európai országok prioritásai hogyan változhatnak az európai nyomás hatására (Drezner, 2014).

Ricz Judit tanulmánya a fejlesztő állam fogalmára koncentrált, különösen Afrikában. Áttekinti a fejlődéskutatás történelmi és mai megközelítéseit, szembeállítva a kelet-ázsiai modellt Afrika jelenlegi fejlődési kihívásaival és az állami intervenció újjáéledésével. Azt állítja, hogy az afrikai országokban az átalakító (transformative) fejlődés a 'fejlesztő' állam meglétéén múlik, amint azt Mkandawire (2001) is hangsúlyozza. Ez összhangban van Thurbon (2016) elképzelésével, amely a gazdasági fejlődésre és az állami elkötelezettségre összpontosító fejlesztési gondolkodásmódról szól. A legújabb szakirodalom egy ágens-központú elemzést szorgalmaz a fejlesztő államok elméletében, kiemelve a sikeres kelet-ázsiai modernizációt mint Afrika számára követendő modellt. A történelmi kihívások ellenére Afrika jelentős gazdasági fejlődési potenciált mutatott fel, cáfolva ezzel a fejlesztő állammodell alkalmazása elleni érveket. A közelmúltbeli válságok, köztük a COVID-19, bebizonyították

az afrikai államok ellenálló és kormányzási képességét, megkérdőjelezve az adminisztratív képességek hiányára vonatkozó állításokat és sztereotípiákat. A nagyrészt kínai finanszírozás által támogatott infrastrukturális fejlesztések a hazai tervezési szakértelem növekedését tükrözik, bár a régiók között különbségek vannak e tekintetben. Míg egyes afrikai nemzetek nem rendelkeznek koherens fejlesztési stratégiákkal, a fejlesztés iránti megújult elkötelezettség továbbra is fennáll, amint azt Ruanda és a Dél-afrikai Köztársaság példája is mutatja. A 21. századnak előnyben kell részesítenie az ún. Senian-képességek megközelítését, amely a gazdasági növekedésre, a társadalmi befogadásra és a környezeti fenntarthatóságra összpontosít interdiszciplináris kutatás révén. A jövőbeni vizsgálatok során fel kell tární a hazai kapacitásokat és a koalícióépítést, miközben a fejlődést befolyásoló külső és belső tényezőket egyaránt ismertetni kell. Továbbra is szükség van gyakorlati végrehajtási stratégiákra a fejlesztő államok számára, beleértve a társadalmi konszenzus kialakítását és az állam által irányított kezdeményezések finanszírozását. Végül a szerző optimizmusát fejezi ki azzal kapcsolatban, hogy a közelmúltbeli válságok lehetőséget kínálhatnak a szubszaharai Afrika fejlesztési stratégiáinak újragondolására, egy fenntarthatóbb modell felé való elmozdulásra.

A szöveg alapos elemzést ad a fejlesztő állami modellről, de számos kritikai megközelítést is tartalmaz. Hatékonyan szembeállítja a kelet-ázsiai modellt Afrika kihívásaival, igazodva olyan kutatókhoz, mint Ha-Joon Chang (2006), akik hangsúlyozzák a sikeres modellekből való tanulás fontosságát. Az olyan keretrendszerek beépítése, mint Immanuel Wallerstein (1998) világrendszer-elmélete, javíthatja az afrikai fejlődést befolyásoló globális gazdasági kontextus megértését.

Pásztor Szabolcs tanulmányának középpontjában Etiópia áll, annak is az erős kormányzati beavatkozással jellemezhető fejlesztő kapitalizmusa. Felméri az állami támogatás és a bürokratikus függetlenség korlátait, miközben összehasonlítja Etiópia modelljét a kelet-ázsiai esetekkel, hogy meghatározza annak hatékonyságát. Következtetése szerint Etiópia előrelépést tett a fejlesztő állammá válás felé, különösen a gazdasági növekedés fenntartása és az intézményi hálózatok fejlesztése terén. A vidéki és városi területek közötti egyenlőtlenségek, az emberi jogok folyamatos megsértése, a valódi demokrácia hiánya és az élelmiszerhiány azonban bonyolítja ezt a képet. A kormánynak az etnikai sokféleséggel való szembenézés iránti igénye további kihívásokat jelent a gazdasági „felzárkózás” számára. Noha Etiópia magas szintű iparosodása a kelet-ázsiai modelleket tükrözi, alapvető különbségek vannak, különösen abban, hogy a kormányzó párt beavatkozásai gyakran sértették az emberi

Az afrikai és a kelet-közép-európai partnerségek diverzifikálhatják a piacokat és elősegíthetik a növekedést, de a kelet-közép-európai országoknak is csökkenteniük kell Nyugat-Európától és az orosz energiától való függőségüket.

jogokat. Etiópia kormánya jelentős beruházásokat kezdeményezett olyan ágazatokban, mint a kommunikáció, az oktatás és a vízenergia, ezzel elérve a kezdeti növekedést. A szigorú politikai korlátok azonban hátráltatják a magánszektor részvételét, és a hosszú távú siker az állam szerepének átalakításán múlik a fejlesztési folyamatban.

A tanulmány megjegyzi, hogy a politikai korlátok hátráltatják a magánszektor részvételét, de bővebben kifejthetné a korlátozás következményeit. Az élénk magánszektor fenntartható fejlődésben betöltött fontosságáról szóló szakirodalom – például William Easterly (2002) – megvitatása világosabb képet adna azokról a lehetséges akadályokról, amelyekkel Etiópia szembesül a vegyesebb gazdaságra való átállás során. Értékes tanulságokkal szolgálhat Etiópia számára annak megvitatása, hogy az említett kelet-ázsiai nemzetek hogyan tértek át az állam által vezetett megközelítéstről a piacorientáltabb megközelítésre.

Solymári Dániel és Czirják Ráhel tanulmánya a nemzetközi fejlesztési segélyezés kritikájáról szól, annak hatékonyságát igyekszik ezzel javítani. Kifejezetten foglalkozik a kenyai, ugandai és tanzániai nyomornegyedek helyzetével, elemezve a különböző segélyprojektek szerepét, köztük a Máltai Lovagrend Magyar Szeretetszolgálatának projektjeit. Bár az 1970-es és 1980-as évek egyes gazdasági és politikai nézetei elavultak, hatásuk átformálta a szegénységről és a fejlődésről alkotott felfogást. Egyes gondolkodók, mint például Amartya Sen és Martha Nussbaum (1993) olyan mozgalmakat inspiráltak, amelyek az életminőség javítására és az emberi szenvedés kezelésére összpontosítottak. Az új fejlesztési iskola (post-development school), bár néha radikálisnak tekinthető, a normatív megközelítéseket hangsúlyozza az empirikus elemzés mellett. A nemzetközi segélyezési rendszer kritikussai három csoportba sorolhatók: azok, akik a segélyezést neokolonializmusnak tekintik, azok, akik a végrehajtási kérdéseket helyezik előtérbe, és azok, mint Sen, akik megkérdőjelezzik a nyugati fejlesztési célok kulturális helytállóságát. Nevezetesen, olyan figurák, mint Peter Bauer (1976) és Friedrich Hayek (1976), a segélynyújtás erkölcsi kötelezettsége ellen érvelnek, azt sugallva, hogy az elősegíti a függőséget, és hogy az életminőség az ország érdemeit tükrözi. A „humanitárius imperatívusz” erkölcsi kötelezettséget sugall a szenvedés enyhítésére, hangsúlyozva a közösség részvételét a segélyezési erőfeszítésekben.

A szerzők az afrikai nyomornegyedekben felmerülő problémákat vitatják meg, ahol a helyi kormányzás gyakran gátolja a fejlesztéseket saját, belső érdekek miatt. Érvelésük szerint mivel a migráció és az erőszak ösztönzi az urbanizációt, ezeknek a szegregált közösségeknek a jövője továbbra is bizonytalan. Mind az afrikai vezetőknek, mind a nyugati döntéshozóknak újra kell értékelnüik a fejlesztési stratégiákat, elismerve Afrika potenciálját, miközben kezelni kell a válságokat. A felelős befektetésnek integrálnia kell a segélyezési szempontokat, ahelyett, hogy Afrikát csupán üzleti lehetőségként tekintené.

Bár a szerzők a fejlesztési stratégiák újraértékelését szorgalmazzák, a kelet-afrikai nyomornegyedek bemutatásán kívül nem adnak konkrét, megvalósítható ajánlásokat a segélyhatékonyság javítására. A dolgozat utolsó, szintetizáló fejezete

hiányzik. A közösségi részvétel és a helyi kormányzás segélyprojektekbe való integrálására vonatkozó konkrétabb iránymutatás, amely más régiók vagy kezdeményezések sikeres modelljeire támaszkodik, növelné a kritika gyakorlati jelentőségét.

A II. rész a szubszaharai Afrikát érintő sürgető globális problémákkal foglalkozik, mint az élelmezésbiztonság, amit az Oroszország Ukrajna elleni háborúja veszélyeztet, valamint a migráció és a külföldön élő afrikaiak hazautalásai. A tanulmányok azt elemzik, hogyan változott Afrika gabonaimporttól való függése, valamint megvizsgálják a migrációs mintákat és a hazautalások gazdasági hatását a kontinensre.

Búr Gábor első írása az alacsony jövedelmű afrikai országok élelmiszerellátási válságának súlyosbodását vizsgálja az oroszországi és ukrajnai gabonaimport kiesése, szűkössége miatt. Elemzi az önellátásról az importfüggőségre való elmozdulást, a gabonafélék szerepét az afrikai éltrendben, valamint az ukrán-orosz háborúnak a gabonaszállításokra és árakra gyakorolt hatását. A tanulmány hangsúlyozza, hogy a válságok idején a külső segélyek helyett Afrika egyre inkább saját forrásaira támaszkodik.

2021-ben a globális élelmiszerárak meredeken emelkedtek, amit tovább súlyosbított Oroszország ukrajnai inváziója, ami megzavarta a kulcsfontosságú áruk, például a búza és a műtrágya afrikai importját, ami 18%-os áremelkedéshez vezetett 2022 januárja és márciusa között. Az árak röviddel az invázió után tetőztek, de azóta újra csökkentek a kedvező növekedési feltételek, a recessziós félelmek és a fekete-tengeri kereskedelmi útvonalak újraindításáról szóló megállapodás következtében. Az Ukrajna csökkent exportja miatti tényleges kínálati sokk viszonylag kicsi, és a globális gabonatermelés kevesebb mint 1%-át érinti. Annak ellenére, hogy Oroszország azt állítja, hogy az Ukrajnának nyújtott nyugati támogatás rontja Afrika élelmezésbiztonságát, mindkét ország fejlesztette gabonaexport-képességeit, így termékeiket vonzóvá tették az afrikai vásárlók számára.

Bár Afrikának és Ukrajnának nincs közvetlen kapcsolata, a háború közvetetten érinti Afrikát a globális biztonságon és gazdasági stabilitáson keresztül. Afrika növekvő szerepe a nemzetközi ügyekben és bőséges természeti erőforrásai jelentős lehetőségeket rejtnek magukban, különösen a mezőgazdaságban. A mezőgazdasági termelékenység növelésével Afrika nemcsak élelmezheti lakosságát, hanem világszerte jelentős élelmiszer-ellátóvá is válhat, csökkentve a külső konfliktusoktól való függőséget, és lehetővé téve az olyan sürgető kérdésekre való összpontosítást, mint az éghajlatváltozás és a közegészségügy.

Az az érv, hogy Afrika jelentős globális élelmiszer-ellátóvá válhat, talán túlzottan optimista és megköveteli az átmenetet akadályozó rendszerszintű kihívások alaposabb vizsgálatát. Az olyan tudósok, mint Kate Raworth (2018), a Donut Economicsról szóló munkájában rávilágítanak a fenntartható gyakorlatok szükségességére, amelyek egyensúlyban tartják a gazdasági növekedést a környezetvédelemmel, és ezt figyelembe kell venni a mezőgazdasági terjeszkedésről szóló vitákban is. Noha Búr Gábor a termelékenység növelését hangsúlyozza, foglalkoznia kell a mögöttes strukturális problémákkal is, mint például a földbirtokrendszer, a hitelhez való hozzáférés

és az éghajlatváltozásnak a mezőgazdasági életképességre gyakorolt hatásai. Olyan szerzők műveire hivatkozva, mint Oduniyi (2022), Cordingley et al. (2015) vagy Emerton és Snyder (2018), akik az afrikai fenntartható földhasználati gyakorlatok témáját kutatják, a szerző gazdagíthatná az ellenálló mezőgazdasági rendszerek létrehozásáról szóló diskurzust.

Marsai Viktor írása az EU egyik stratégiai érdekének számító területet, az afrikai irreguláris migrációt vizsgálja. Az Európai Határ- és Partvédelmi Ügynökség (Frontex) adatait felhasználva rávilágít a migrációs minták változásaira, és megjegyzi, hogy jelentősen megnőtt az Észak-Afrikából érkező migránsok száma. Az Európai Uniónak hatékonyan meg kell értenie és befolyásolnia stratégiai szomszédságát, amelyet annak „nagy térségeként” (Grand Area) definiálnak. A korábbi erőfeszítések, például a mozambiki missziók ellenére az EU sikere korlátozott volt, ami azt jelzi, hogy átfogó elemzésre van szükség a kölcsönös érdekekről és hatásokról, beleértve az illegális migrációt is.

Marsai Frontex-adatokra épülő elemzéséből kiderül, hogy 2016 és 2022 között csökkent az Afrikából Európába irányuló illegális migráció, de a migránsok demográfiai összetétele jelentősen eltolódott, az Észak-Afrikából érkezők száma jelentős növekedést mutat. Az Egyenlítő stabil határként szolgál az EU illegális migrációval kapcsolatos stratégiai érdekei számára, és az olyan országok, mint a Kongói Demokratikus Köztársaság és Dél-Szudán minimális jelentőséggel bírnak ebben az összefüggésben. A legtöbb migráns inkább a szegénység, mintsem az erőszakos konfliktusok elől menekül, különösen Nyugat- és Észak-Afrikából. Így az EU-nak a gazdasági és társadalmi fejlődés, valamint a jó kormányzás előmozdítására kell összpontosítania ezekben az országokban. A rendelkezésére álló szükséges eszközökkel az EU-nak lépéseket kell tennie a kihívások hatékony kezelése érdekében.

Az elemzés azt sugallja, hogy az Egyenlítő stabil határvonalként szolgál az EU stratégiai érdekei számára, túlságosan leegyszerűsítve a kontinens migrációs dinamikájának összetettségét. Beleértve a tágabb földrajzi perspektívát, amely a szubszaharai Afrika egészének szerepét veszi figyelembe, ahogy azt mások is kiemelték, mint Nyberg-Sørensen és munkatársai (2002), gazdagítaná a diskurzust. Az az állítás, hogy a legtöbb migráns a szegénység elől menekül, nem pedig az erőszakos konfliktusok elől, kritikus pont; ez a perspektíva azonban árnyalható lenne, ha figyelembe vesszük a szegénység és a konfliktusok metszéspontjait. Raleigh (2011) és Collins et al. (2023) azt mutatja be, hogy ezek a tényezők gyakran összefognak, és kapcsolatuk megértése hatékonyabb szakpolitikai válaszokhoz vezethet.

A kötet második részének harmadik tanulmányában Kiss Judit a hazautalások szubszaharai Afrika gazdasági fejlődésére gyakorolt hatását értékeli. Az átutalások

A korábbi erőfeszítések, például a mozambiki missziók ellenére az EU sikere korlátozott volt, ami azt jelzi, hogy átfogó elemzésre van szükség a kölcsönös érdekekről és hatásokról, beleértve az illegális migrációt is.

mögött meghúzódó motivációkat és azok mikro- és makrogazdasági szintre gyakorolt hatásait tárgyalja, elemezve az évi 50 milliárd dolláros beáramlást. A cikk azzal érvel, hogy Afrikának fejlesztésfinanszírozási forrásként kell kihasználnia a hazautalásokat, miközben kezeli az olyan lehetséges negatív hatásokat is, mint a korrupció és az agyelszívás.

A tanulmány az átutalások összetett mikro- és makrogazdasági hatásait elemzi a migráció–átutalások–fejlesztés keretein belül a szubszaharai Afrikában. Azt a következtetést vonja le, hogy a hazautalások stabil, nem adóssággeneráló fejlesztési finanszírozási forrásként szolgálnak. A hazautalások hatását meghatározzák az átutalás motivációi, az önzetlenség és az önértékek mozgatórugói, és további számos tényező befolyásolja, mint például a migránsok háttere, valamint a fogadó és a származási ország politikai és gazdasági környezete.

A kutatás alátámasztotta a szerző hipotézisét, miszerint a hazautalások gazdasági fejlődésre gyakorolt pozitív hatásai felülmúlják a negatívokat, különösen a háztartások szintjén. A hazautalások kulcsfontosságúak Afrika gazdasági növekedése szempontjából, ezért fenntarthatóságuk létfontosságú. A tanulmány támogatja az átutalások beáramlását a növekedés, a megtakarítások és a szegénység csökkentése érdekében. Az eredmények hangsúlyozzák a hazautalások fontosságát, különösen az olyan kihívások közepette, mint a COVID-19 világjárvány, amelyek veszélyeztetik a fenntarthatóságukat.

Habár a dolgozat támogatja az átutalások beáramlását, de egyértelműbb, megvalósítható politikai ajánlásokat nyújthatna a kormányok és az érdekelt felek számára. Meglátások olyan tudósoktól, mint Rosenberg et al. (2017) a pénzügyi ismeretek fejlesztéséről és a pénzátutalást fogadó háztartások pénzügyi szolgáltatásokhoz való hozzáféréséről szóló tanulmánya megalapozhatja az átutalások hatékony tőkeáttételének gyakorlati stratégiáit.

A könyv III. része Ruandára összpontosít, feltárva a nemek közötti egyenlőséget, a szexuális erőszakot a Nagy Tavak régiójában és a nyelvpolitikát. A tanulmányok értékelik Ruanda előrehaladását a nemek közötti integráció terén a népiirtás után, a konfliktushelyzetekben tapasztalható szexuális erőszak mintáit, valamint az angol és a szuahéli nyelv irányába történő eltolódások nyelvpolitikai hatásait, felhíva a figyelmet az oktatásban és az erőforrások elosztásában jelentkező kihívásokra.

Bagi Judit és Tarrósy István a népiirtás utáni nemi egyenjogúságot vizsgálja. Kutatásaik terepmunkán, illetve szekunder forrásokon alapulnak, és a nők politikai és társadalmi integrációját értékelik a 2003 utáni időszakban. Ruanda jelentősen átalakította jogi kereteit és szakpolitikáit, különösen a nemek közötti egyenlőség terén, bár a népesség alkalmazkodásának felmérése a reprezentatív statisztikák hiánya miatt továbbra is várat magára. A figyelemre méltó eredmények közé tartozik a nők parlamenti képviselője és a földtulajdon megnövekedése. Dicséretesek a nemi alapú erőszak leküzdésére és a családtervezés előmozdítására irányuló kormányzati kezdeményezések, de a széles körű gyakorlati siker érdekében további intézkedésekre van szükség.

A vezetés, felismerve a népirtás utáni demográfiai egyensúlyhiányt (a lakosság 70%-a nő), a gazdaságban kiemelten kezelte a nők integrációját a földhöz, üzlethez és hitelhez való jogok biztosításával. Ez a nemek közötti egyenlőség felé való elmozdulás egyaránt szolgálja a nemzeti gazdasági növekedést és a nemzetközi vonzerőt, Ruanda imázsát a nemek közötti egyenlőség globális normáihoz igazodóként mutatja be.

A női politikusokkal készült interjúkból kiderül, hogy a hatalom továbbra is egy elit körben összpontosul. Túlnyomórészt tuszi származású, magasan képzett nőkből áll, ami korlátozza az átlagos ruandai nők előre jutását és szerepvállalását. Ruanda top-down módon fogadta el a nemzetközi nemi normákat, hasonlóan ahhoz, ahogy az EU is átalakításokat szorgalmaz a csatlakozásra aspiráló államoktól.

A szkepticizmus ellenére sok ruandai hisz a „házipolitikai megoldásokban”, a nőket a népirtás utáni kontextusban a változás előmozdítóinak tekintik. A folyamatban lévő kutatások arra töreksenek, hogy megértsék az egyéni részvételt a döntéshozatalban és e változások hatásait. Végül soron Ruanda narratívája összetett; ez egyszerre figyelemre méltó sikertörténet a felépülés és fejlődés terén, és egy gondosan kidolgozott márka. Az ország előrelépései a politikai befogadás és a nemek közötti egyenlőség terén kulcsfontosságúak az ország fejlődési eredményeiben és lehetőségeiben.

A szerzők megjegyzik, hogy Ruanda a nemzetközi nemi normákat nagyrészt top-down módon fogadta el. Bár ez a megfigyelés helytálló, hasznos lenne feltárni, hogy az alulról építkező mozgalmak és a helyi nőszervezetek hogyan járulnak hozzá ezekhez a felülről lefelé irányuló kezdeményezésekhez, vagy hogyan vitatják ezeket. Björkdhal és Somun- Krupalija (2020) kutatása azt jelzi, hogy a helyi beágyazottság és ágencia gyakran kulcsfontosságú a sikeres nemek közötti egyenlőség reformjában. A „házipolitikai megoldások” narratívája optimista képet ad a női ágenciáról. A szerzők azonban kritikusabban foglalkozhatnak a szóban forgó kulturális dinamikával. Pankhurst (2003) tanulmányai rávilágítanak a kulturális narratívák összetettségére a népirtás utáni kontextusban, ami néha elhomályosíthatja az egyenlőtlenség és az elnyomás folyamatban lévő kérdéseit.

Míg a tanulmány Ruanda nemek közötti egyenlőség terén elért eredményeit ünnepli, foglalkoznia kellene ezen előrelépések hosszú távú fenntarthatóságával is. Amint azt Kabeer (2016) megjegyezte, a nemek közötti egyenlőséggel kapcsolatos kezdeményezések fenntarthatósága gyakran a folyamatos politikai akarattól és a kezdeti reformokon túlmutató társadalmi elkötelezettségtől függ.

Lator Anna az Ugandában, Ruandában és a Kongói Demokratikus Köztársaságban zajló fegyveres konfliktusokhoz kapcsolódó szexuális erőszak állandó problémáját vizsgálja. A tanulmány az erőszak társadalmi-kulturális dinamikáját és mintáit elemzi, átfogó terepkutatással feltárva, hogy a konfliktusok természete hogyan befolyásolja ezeket a mintákat.

A konfliktusos társadalmak etnikai, vallási, politikai és gazdasági dinamikájának megértése elengedhetetlen a szexuális erőszak elkövetőinek és áldozatainak azonosításához és a hatékony cselekvéshez. A konfliktusokkal összefüggő szexu-

ális erőszak kezelése testreszabott válaszokat igényel, amelyek figyelembe veszik a konkrét társadalmi jellemzőket, ahelyett, hogy kizárólag általános elméletekre hagyatkoznának. Az egyes eseteket meghatározott kritériumrendszer segítségével kell elemezni, hogy lehetővé váljon az erőszak pontosabb beazonosítása és a megelőző intézkedések javítása.

Az elemzést gazdagíthatná egy keresztmetszeti keretrendszer beépítése, figyelembe véve, hogy az olyan tényezők, mint az életkor, a társadalmi-gazdasági státusz és a szexuális irányultság hogyan keresztezik egymást az etnikai és politikai dinamikával a szexuális erőszak tapasztalatainak alakításában. Ezt a megközelítést Armstrong és munkatársai is szorgalmazzák (2018), ami árnyaltabb megértést adna az áldozattá válásról és az elkövetésről.

Horváth T. Attila Ruanda nyelvpolitikáját tárja fel, különös tekintettel az angol és a szuahéli nyelv szerepére egy történelmileg kinyarwanda nyelvű nemzetben. A tanulmány áttekinti az 1994-es válság óta bekövetkezett nyelvpolitikai változások mögött meghúzódó motivációkat, kiemelve az angol nyelv előnyeit az uralkodó elit számára. Az anyanyelvi oktatás kihívásait és a globalizáció oktatási rendszerre gyakorolt hatását is tárgyalja, miközben kiemeli a szuahéli nyelv informális újjáéledését Kelet-Afrikában.

Ruanda nyelvpolitikája összetett. Míg a jogszabályok kijelölhetnek hivatalos nyelveket, a valódi kérdés az, hogy az emberek valóban megtanulják-e és használják-e ezeket a nyelveket. Ruanda hivatalos nyelvként bevezette az angolt és a szuahélit, hogy integrálódjon a regionális és globális rendszerekbe. Az angolra való összpontosítás azonban 1994 óta elsősorban az elitnek kedvez, feltárva az oktatás strukturális problémáit. Az egyik kihívás a hatékony anyanyelvi oktatás hiánya Ruanda egynyelvű háttere ellenére. Emellett az oktatási rendszerben végbemenő gyakori változások akadályozzák a stabilitást, amit tetéz a források alacsony mértéke. Ezzel szemben a szuahéli nyelv profitál az informális terjedésből és a növekvő regionális kapcsolatokból.

A tanulmány mélyrehatóbban elemezhetné, hogy a szuahéli nyelv hogyan integrálódik a mindennapi életbe, párhuzamba állítva olyan kutatók tanulmányait, mint Marshall (2008), melyek a közösség szerepét tárgyalják a nyelv fenntartásában és újraélesztésében. Habár érinti az oktatási kihívásokat, de foglalkozhatna a nyelvpolitika nyelvi jogokra és identitásra gyakorolt hatásaival is. Például Tove Skutnabb-Kangas (2000) a nyelvi jogok fontosságát hangsúlyozza a kisebbségi népesség számára. Ennek beemelése szélesebb perspektívát nyújthatna Ruanda nyelvpolitikájának polgáraitra gyakorolt hatásairól.

A jelenlegi nyelvpolitika nemzeti identitásra és társadalmi kohézióra gyakorolt hosszú távú hatásairól szóló értekezés is javítaná az elemzést. Figyelembe véve Benedict Anderson (1983) képzelt közösségekkel kapcsolatos munkáját, a tanulmány feltárhatja, hogy a nyelvi választások miként alakítják a nemzeti identitást Ruandában, és azok lehetséges hatásait a jövőbeni társadalmi dinamikára.

A könyv tisztelgés Dr. Biedermann Zsuzsánna figyelemre méltó hagyatéka előtt, akinek az afrikai tanulmányok és a régió gazdasági feltételeinek javítása iránti elkö-

telezettsége továbbra is inspirálja közös erőfeszítéseinket. Munkája példát mutatott az elméleti meglátások valós kihívásokra való alkalmazásának fontosságára, amelyek célja az egyének képességeinek és életminőségének javítása Afrikában.

A kötet ezen túlmenően hiánypótló, hiszen nagyon kevés angol nyelvű könyv jelenik meg a magyar afrikaisztika területén neves kiadóknál. Ezenkívül minden fejezet eredeti, máshol nem publikált darab. Így a könyv hozzájárul az Afrika-kutatás magyarországi népszerűsítéséhez, nemzetközi tudományos és szakmai körökhöz való kapcsolódásához.

A kötetben található hozzászólások sokféle tudományágat tükröznek, és olyan kritikus kérdésekkel foglalkoznak, amelyek mélyen összecsengenek Biedermann Zsuzsánna fejlődés iránti szenvedélyével. A globális rend dinamikájától és a fejlődő állam koncepciójától az olyan sürgető aggályokig, mint az élelmezésbiztonság és a nemek közötti egyenlőség, ezek a tanulmányok értékes meglátásokat kínálnak Közép- és Kelet-Európa, valamint Afrika kapcsolataira vonatkozóan.

Ezen összetett témákkal foglalkozva nemcsak Biedermann Zsuzsánna emlékét tiszteljük, hanem elkötelezzük magunkat a térségünk afrikai kérdéseinek mélyebb megértésének elősegítése mellett is. Ez a párbeszéd elengedhetetlen az empátia, a kulturális cserekapcsolatok és a tájékozott politikai döntéshozatal előmozdításához, megnyitva az utat egy igazságosabb és együttműködésen alapuló jövő felé. Reméljük, hogy ez a könyv arra ösztönzi az olvasókat, hogy folytassák az Afrika előtt álló létfontosságú kihívások feltárását és kezelését, életben tartva Biedermann Zsuzsánna vízióját a világ jobbra tételéről. *

Jegyzet

- 1 Szerkesztette: Kiss Judit és Tarrósy István, 2024, Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne, ISBN (10): 1-0364-0445-5

Felhasznált irodalom

- Anderson, B. (1983). *Imagined Communities: Reflections on the Origins and Spread of Nationalism*. London: Verso.
- Armstrong, E. A., Gleckman-Krut, M., & Johnson, L. (2018). Silence, Power, and Inequality: An Intersectional Approach to Sexual Violence. *Annual Review of Sociology*, 44(1), 99–122. <https://doi.org/10.1146/annurev-soc-073117-041410>
- Bauer, P. (1976). *Dissent on development: studies and debates in development economics*. Cambridge: Harvard University Press.
- Björkdahl, A., Somun-Krupalija, L. (2020). Gender Equality and Local Governance: Global Norms and Local Practices. In: Cheema, S. (eds) *Governance for Urban Services. Advances in 21st Century Human Settlements*. Springer, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-15-2973-3_5
- Chang, Ha-Joon (2006) : Industrial policy in East Asia: Lessons for Europe, EIB Papers, ISSN 0257-7755, European Investment Bank (EIB), Luxembourg, Vol. 11, Iss. 2, pp. 106-132
- Cordingley, J. E., Snyder, K. A., Rosendahl, J., Kizito, F., & Bossio, D. (2015). Thinking outside the plot: addressing low adoption of sustainable land management in sub-Saharan Africa. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 15, 35–40. <https://doi.org/10.1016/j.cosust.2015.07.010>
- Drezner, D. W. (2014). The System Worked: Global Economic Governance during the Great Recession. *World Politics*, 66(1), 123–164. <https://doi.org/10.1017/S0043887113000348>

- Easterly, W. R. (2002). *The elusive quest for growth: economists' adventures and misadventures in the tropics*. MIT press.
- Emerton, L., & Snyder, K. A. (2018). Rethinking sustainable land management planning: Understanding the social and economic drivers of farmer decision-making in Africa. *Land Use Policy*, 79, 684–694. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2018.08.041>
- Hayek, F. (1976). *Law, legislation and liberty, volume 2: the mirage of social justice*. London: Routledge.
- Kabeer, N. (2016). Gender Equality, Economic Growth, and Women's Agency: the "Endless Variety" and "Monotonous Similarity" of Patriarchal Constraints. *Feminist Economics*, 22(1), 295–321. <https://doi.org/10.1080/13545701.2015.1090009>
- Kiss, J. (2017). Afrika jövője – a jövő Afrikája. In: Szubszaharai Afrika gazdasága a 21. században, szerk. Biedermann Zsuzsánna és Kiss Judit, 359–371. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Marshall, D. F. (1994). Language Maintenance and Revival. *Annual Review of Applied Linguistics*, 14, 20–33. <https://doi.org/10.1017/S0267190500002798>
- Mas, J. (2021). The Power of Cohesiveness: Internal Factors that Influence the External Performance of Regions. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 59(4), 963–980. <https://doi.org/10.1111/jcms.13162>
- Mkandawire, T. (2001). "Thinking about developmental states in Africa". *Cambridge Journal of Economics*. Vol. 25. No. 3. 289-313.
- Moon, B. E. (1983). The Foreign Policy of the Dependent State. *International Studies Quarterly*, 27(3), 315. <https://doi.org/10.2307/2600686>
- Nussbaum, M. and Sen, A. 1993. *The quality of life*. London: Clarendon Press.
- Nyberg-Sørensen, N., Hear, N. van, & Engberg-Pedersen, P. (2002). The Migration–Development Nexus Evidence and Policy Options State-of-the-Art Overview. *International Migration*, 40(5), 3–47. <https://doi.org/10.1111/1468-2435.00210>
- Oduniyi, O. S. (2022). Factors Driving the Adoption and Use Extent of Sustainable Land Management Practices in South Africa. *Circular Economy and Sustainability*, 2(2), 589–608. <https://doi.org/10.1007/s43615-021-00119-9>
- Pankhurst, D. (2003). The "sex war" and other wars: Towards a feminist approach to peace building. *Development in Practice*, 13(2–3), 154–177. <https://doi.org/10.1080/0961452032000073152>
- Prince, A. I., Collins, O., Nwimo, C. P., & Bello, K. O. (2023). The Intersection of Economic Inequality and Political Conflict in Africa: A Comprehensive Analysis. *International Journal of Social Sciences and Management Research*, 9(6), 69–87. <https://doi.org/10.56201/ijssmr.v9.no6.2023.pg69.87>
- Raleigh, C. (2011). The search for safety: The effects of conflict, poverty and ecological influences on migration in the developing world. *Global Environmental Change*, 21, S82–S93. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2011.08.008>
- Raworth, K. (2018). *Doughnut economics: Seven ways to think like a 21st century economist*. Chelsea Green Publishing.
- Rosenberg, K., Karki, B. M., Kurian, R. (2017). Financial literacy is key for optimising the development potential of remittances, HELVETAS Swiss Intercooperation, Bern, Switzerland, https://www.shareweb.ch/site/Migration/Documents/EADI-NORDIC-2017_ConferencePaper_Remittances_HELVETAS.pdf
- Skutnabb-Kangas, T. (2000). 2 Linguistic Human Rights and Teachers of English. In *The Sociopolitics of English Language Teaching* (pp. 22–44). Multilingual Matters. <https://doi.org/10.21832/9781800417984-005>
- Thurbon, E. (2016). *Developmental mindset: the revival of financial activism in South Korea*. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Wallerstein, I. (1998). The Rise and Future Demise of World-Systems Analysis. Review (Fernand Braudel Center), 21(1), 103–112. <http://www.jstor.org/stable/40241417>

A szerzőről

Tudományos segédmunkatárs,
Világgazdasági Intézet;
PhD-hallgató, Budapesti Corvinus
Egyetem

About the Author

Junior Research Fellow at the
Institute of World Economics;
PhD candidate at the Corvinus
University of Budapest

@

budagergely@gmail.com

English Abstract

Selected African Studies in Memory of Zsuzsanna Biedermann - Review

Studying African issues in Central and Eastern Europe is important for several compelling reasons. First, many countries in the region have historical ties to Africa, which shape current political and social dynamics. Second, Africa's growing economies present new trade and investment opportunities for Central and Eastern European countries. Third, diving in African studies highlights human rights and social justice movements, fostering empathy and advocacy for marginalized groups, relevant for CEE countries, as well. Fourth, understanding migration patterns from Africa helps address integration and multicultural challenges in these societies. Fifth, it also enriches cultural understanding, leading to greater intercultural dialogue and inclusivity. Sixth, engaging with African issues promotes a broader understanding of global interconnectedness and challenges. Seventh, incorporating African studies in education encourages critical thinking and prepares students for a globalized world. Eighth, understanding Africa's role in global geopolitics is crucial for informed foreign policy.